

МУКАЧІВСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

ПЕДАГОГІЧНИЙ ФАКУЛЬТЕТ

Кафедра музичного мистецтва

Шереш Рената Чобовна

**ОСВІТНЬО-МИСТЕЦЬКА СПРЯМОВАНІСТЬ ФОРТЕПІАННИХ
ТВОРІВ ДЛЯ ДІТЕЙ КОМПОЗИТОРІВ ЗАКАРПАТТЯ**

Дипломна робота

ОС «Магістр»

Допустити до захисту:
Завідувач кафедри
музичного мистецтва
д. пед.н., доц. Попович Н.М.

Науковий керівник:
к.мист., доц. Задорожний І.З.

« ____ » _____ 2019 р.

Мукачево-2019

ПЕДАГОГІЧНИЙ ФАКУЛЬТЕТ

Кафедра музичного мистецтва

Пояснювальна записка
до дипломного роботи

ОС «Магістр»

на тему: «Освітньо-мистецька спрямованість фортепіанних творів для дітей
композиторів Закарпаття»

Виконавець: студентка групи ММ-2 м
спеціальності 025 «Музичне мистецтво»

Шереш Ренати Чобовни
(прізвище та ініціали)

Керівник: Задорожний І.З. (к.мист., доц.)
(прізвище та ініціали)

Рецензент _____
(прізвище та ініціали)

Мукачево – 2019

ЗМІСТ

ВСТУП	3	
 РОЗДІЛ 1		
ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ДОСЛІДЖЕННЯ	8	
1.1. Розвиток музичної освіти Закарпаття у ХХ столітті	8	
1.2. Творчість композиторів Закарпаття у сучасних наукових дослідженнях	19	
1.3. Творча діяльність композиторів Закарпаття у збагаченні фортепіанного репертуару	26	
Висновки до першого розділу	30	
 РОЗДІЛ 2 ОСВІТНЬО-МИСТЕЦЬКІ ОСОБЛИВОСТІ ФОРТЕПІАННИХ ТВОРІВ ДЛЯ ДІТЕЙ КОМПОЗИТОРІВ ЗАКАРПАТТЯ		32
2.1. Фортепіанні твори композиторів старшого покоління (З. Лендел, Д. Задор, І. Мартон, Е.Кобулей)	32	
2.2. Навчально-методичні аспекти фортепіанних творів для дітей Віктора Теличка	51	
2.3. Фортепіанні твори Володимира Волонтира	63	
2.4. Народнопісенний матеріал як важлива основа початкових етапів навчання гри на фортепіано (на прикладі творів Н.Шимші)	70	

Висновки до другого розділу	79
ВИСНОВКИ	81
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	84

ВСТУП

Розвиток музично-педагогічної освіти в Україні в сучасних умовах європейської інтеграції зумовлює необхідність підвищення якості професійної підготовки майбутніх фахівців в галузі музичного мистецтва. Реалізація цього завдання неможлива без модернізації навчально-виховного процесу, використання новітніх освітніх технологій, що знайшло відображення в державних документах регулювання і розвитку освіти, Національній доктрині розвитку освіти України.

Особливої уваги вимагає підвищення рівня професійної підготовки педагогів в галузі музичного мистецтва, які б могли продуктивно й творчо розв'язувати складні завдання професійної музичної освіти у відповідності з вітчизняними, європейськими та світовими стандартами .

У наукових мистецтвознавчих, культурологічних дослідженнях останніх років виразно окреслились напрями і тенденції осмислення як музично-педагогічних технологій в галузі мистецької освіти, так і різних аспектів розвитку регіональної музичної освіти та культури.

В умовах реалізації завдань формування сучасної мистецької освіти України особливої ваги набуває осмислення специфіки навчання та освоєння різних видів інструментального виконавства, зокрема фортепіанного як важливої складової професійної музичної освіти [19].

При вивченні національної музичної культури України актуальним залишається значне коло питань, які стосуються регіонів, зокрема Закарпаття. Саме період ХХ століття є одним із важливих етапів розвитку спеціальної музичної освіти, композиторської творчості, так як у цей час відбувались різносторонні процеси становлення професійної музичної освіти і культури краю. Активізація громадського життя, інтенсивний демократичний розвиток суспільства, а в тім і різних видів музичного

мистецтва сприяли інтенсифікації процесів, які впливали на розвиток композиторської діяльності, фортепіанної педагогіки та виконавської творчості.

Підготовка інструменталістів-виконавців, зокрема піаністів у спеціальних музичних закладах базується на сформованих педагогічних принципах представників різних фортепіанних шкіл, а також відзначається пошуком інновацій у виборі тієї чи іншої методики фортепіанного навчання [2]. Однак, ряд питань проблематики навчання гри на фортепіано вимагає уточнень, з'ясування ефективності використання та застосування того чи іншого музичного репертуару, методичного забезпечення музично-освітнього процесу, усвідомлення професійного досвіду виконавців, педагогів, композиторів в розвитку музично-педагогічних технологій в галузі спеціальної музичної освіти.

Слід врахувати, що важливим завданням шкіл естетичного виховання та професійної музичної освіти є не тільки розвиток музично-виконавських здібностей дитини, але й формування естетичних, моральних якостей, патріотичних почуттів кожної особистості. Вирішення відповідних завдань можливе за умов врахування освітньо-мистецького спрямування педагогічного репертуару, змісту фортепіанних творів, визначення їх дидактичного значення у комплексній системі підготовки навчання і естетичного виховання.

Видатний український композитор, педагог Станіслав Пилипович Людкевич підкреслював, що навчання музики повинно спиратись на народнопісенні зразки, високопрофесійну методику й культурні традиції народу. Тому на початкових етапах навчання гри на фортепіано доцільно залучати твори, які не тільки розвивають професійні виконавські навички, але і є добрим освітнім, мистецьким матеріалом у загальному розвитку особистості.

Безперечно, таким матеріалом добре можуть слугувати твори композиторів Закарпаття, у яких використано багатонаціональний народно-пісенний мелос народів краю [77]. І лише за умов врахування різних аспектів специфіки композиторської творчості, методичного забезпечення музично-освітнього процесу, аналізу музичного репертуару, посібників та збірок музичних творів можна більш глибоко і всесторонньо визначити ефективні шляхи розвитку спеціальної музичної освіти.

Важливим питанням на сьогодні залишається необхідність усвідомлення діяльності композиторів Закарпаття, спрямованої на розвиток дитячої музичної творчості з позицій створення фортепіанних творів для дітей.

Отже, **актуальність** теми дипломної роботи зумовлена потребою узагальнень стосовно усвідомлення дидактичного і мистецького спрямування фортепіанної музики для дітей композиторів Закарпаття, що так важливо у розкритті більш цілісної картини стану спеціальної музичної освіти, її забезпечення музичним репертуаром як важливої основи розвитку творчих, музично-виконавських здібностей дітей у процесі навчання гри на фортепіано.

Окремі аспекти формування та розвитку музичної культури Закарпаття стали предметом зацікавлення ряду сучасних науковців. Здійснюється аналіз діяльності музичних навчальних закладів, узагальнюються процеси становлення і розвитку професійної музичної культури у ХХ столітті, значна увага приділяється розкриттю творчої діяльності відомих композиторів та виконавців, педагогів.

Однак, при безсумнівній науковій і пізнавальній значущості праць, актуальним залишається необхідність висвітлення творчого доробку педагогів, композиторів Закарпаття, присвяченого навчанню дітей гри на фортепіано.

Мета дослідження – визначити освітньо-мистецьке спрямування фортепіанної музики для дітей композиторів Закарпаття.

Для досягнення мети ставимо наступні **завдання**:

- здійснити огляд розвитку музичної освіти на Закарпатті у ХХ столітті;
- окреслити основні напрями досліджень творчості композиторів Закарпаття;
- проаналізувати творчий доробок композиторів Закарпаття в галузі фортепіанної музики;
- здійснити огляд фортепіанних творів для дітей Зігмунда Лендела, Дизидерія Задора, Іштвана Мартона та Емілія Кобулея;
- проаналізувати та визначити дидактичне та художньо-мистецьке спрямування фортепіанних творів збірки «Дитячий альбом» В.Теличка;
- здійснити огляд фортепіанних творів В.Волонтира, визначивши при цьому їх зміст, структуру, виконавсько-технічні та художньо-виражальні засоби ;
- визначити основні методичні засади використання народнопісенного матеріалу на початкових етапах навчання гри на фортепіано на прикладі музичних творів для дітей Н.Шимші.

Об'єкт дослідження – творчість композиторів Закарпаття.

Предмет дослідження – освітньо-мистецька спрямованість фортепіанних творів для дітей композиторів Закарпаття.

Методологічна база. Методологічною основою дипломної роботи є системний підхід. Композиторська творчість розглядається як важлива і специфічна частина музичної культури Закарпаття.

Для визначення освітнього та мистецького змісту фортепіанних творів для дітей використовували наступні **методи** :

- метод культурологічного аналізу, що дозволило осмислити напрями і тенденції творчості композиторів Закарпаття;
- метод порівняння та систематизації, що забезпечило накопичення знань наукової літератури та визначення теоретичних засад дослідження;
- метод музично-теоретичного аналізу, що забезпечило з'ясування структури музичних творів та визначення їх ролі у розвитку музичних здібностей дітей у процесі навчання гри на фортепіано.

Теоретичну основу дослідження складають праці дослідників і науковців з питань процесів розвитку музичної освіти і культури Закарпаття (В.Гошовський, О.Грін, Т.Росул, Н.Піцур, Я.Рак, Ю.Тетерюк і ін.), праці про творчу діяльність педагогів та композиторів Закарпаття, авторів фортепіанних творів З.Лендела, Д.Задора, С.Мартона, Е.Кобулея, В.Теличка, В.Волонтира, окремі посібники та збірки фортепіанних творів.

Практичне значення. Одержані результати можуть бути використані для подальших узагальнень з питань усвідомлення структури та змісту фортепіанних творів для дітей, їх методичного спрямування у вирішенні проблематики розвитку творчих, музично-виконавських якостей дітей на початкових етапах навчання гри на фортепіано в умовах спеціальної музичної освіти .

Структура дипломної роботи. Робота складається зі вступу, двох розділів, висновків та списку використаних джерел. Загальний обсяг роботи – 92 сторінки, основна частина складається із 83 сторінок. Список літератури нараховує 81 найменування.

ВИСНОВКИ ДО ПЕРШОГО РОЗДІЛУ

У сучасних наукових дослідженнях простежується активізація зацікавлень щодо пізнання різних аспектів розвитку музичної культури Закарпаття. Основні тематичні напрями зосереджені на аналізі історичних передумов та шляхів становлення культури в регіоні, пізнанні особливостей церковного співу в контексті розвитку християнських традицій, специфіки становлення та розвитку музичної освіти та композиторської творчості, музично-виконавського мистецтва, концертно-театрального життя на початку ХХ століття. Особлива увага дослідників зосереджена на пізнанні творчої діяльності окремих персоналій, відомих педагогів, композиторів, ролі державних мистецьких закладів (філармонії, музичного училища, музичних шкіл) у розвитку професійної музичної освіти.

Професійна музична освіта на Закарпатті пройшла складні шляхи розвитку і становлення протягом ХХ століття, основним досягненням чого є діяльність державних професійних музичних закладів, викладацького складу Ужгородського музичного училища ім. Д.Задора.

Активна організація музичної освіти у регіоні стала можливою завдяки діяльності високоосвічених музикантів і педагогів, які крім викладацької роботи проводили активну концертну діяльність, пропагували серед населення професійне музичне мистецтво, чим сприяли розвитку професійної музичної освіти Закарпаття.

Розвиток композиторської творчості, професійної діяльності на Закарпатті відображає тенденції та орієнтацію на європейські та загальноукраїнські здобутки, що відбувалось із становлення професійності у виконавстві, орієнтацію на традиційні форми музичного виконавства в умовах полікультурного середовища.

У даному процесі важлива роль належала діяльності відомих педагогів, композиторів музичних навчальних закладів як осередків підготовки кадрів, які забезпечували розвиток як професійної музичної освіти, так і композиторської творчості, особливо у другій половині ХХ століття.

ВИСНОВКИ ДО ДРУГОГО РОЗДІЛУ

Важливою освітнім та мистецьким спрямуванням фортепіанних творів для дітей З.Лендела, Д. Задора, І.Мартона, Е.Кобуля є своєрідність осмислення національних народнопісенних традицій на основі романтичних та сучасних методів композиторського письма. Кожен з авторів відрізняється оригінальністю, неповторним колоритом у передачі різнобарвних інтонацій, специфічних музичних картин природи Карпат, поєднанні елементів українського та угорського мелосу. Їх дидактичне, технічно-виконавське та художнє значення полягає у своєрідному випроміненні ліризму і музичної колористики, любові і захоплення красою рідного краю, використанні різноманітних прийомів композиторської техніки у розкритті емоційної та художньо-образної сфери кожного твору, у чому пізнається творча самобутність кожної особистості.

В останні десятиріччя вийшли друком ряд збірок, зокрема «Фортепіанні твори композиторів Закарпаття», «Дитячий альбом» В.Теличка, ряд збірок педагогів-піаністів.

Тематичне спрямування збірки «Дитячий альбом» В.Теличка позначена оригінальністю та наближається до традиційних збірок фортепіанних дитячих п'єс, адресованих початківцям. Тематика збірки – це змалювання портретів рідних людей, художніх образів улюблених дитячих іграшок, різносторонність трактування народнопісенних інтонацій Закарпаття, а також музичні картини своєрідних переживань «подорожей» різними країнами. Фортепіанні твори для дітей В.Теличка скомпоновані у відповідності до можливостей учнів різного рівня, технічно спрямовані на розвиток музичних здібностей дитини, формування умінь ансамблевого музикування, збагачення досвіду і творчої уяви, музичного сприймання, що в цілому засвідчує комплексне дидактично-мистецьке забезпечення розвитку творчих та

технічно-виконавських якостей дитини у процесі навчання гри на фортепіано.

Основні дидактичні та музично-естетичні засади фортепіанних творів

В. Волонтира вказують на поєднання багатоплановості підходів в трактуванні художньо-образного змісту творів, використанні тембрально-регістрових та тональних співставлень, дисонуючих звучань, тяжіння до колористичного трактування гармонії у розвитку музичної драматургії та водночас і використанні простих і доступних форм викладу, які забезпечують технічне опанування різнопланової фактури.

Фортепіанні твори для дітей В.Волонтира добре ілюструють специфіку композиторської техніки, конструктивний підхід і тяжіння до використання багатого арсеналу технічних засобів, що так важливо у вихованні сучасного музичного мислення піаніста-виконавця.

Проаналізовані твори Н.Шимші, що створені на основі народних пісень, а також методичні рекомендації засвідчують цікаві дидактичні підходи на початкових етапах формування практичних умінь і навичок гри на фортепіано. Відповідна практика заслуговує на вивчення, апробацію та поширення в освітньому середовищі мистецьких закладів, так як значно доповнює та урізноманітнює методику та практику музичного навчання, яка базується на використанні регіонального народнопісенного матеріалу.

ВИСНОВКИ

У процесі дослідження творчості композиторів Закарпаття, присвяченої фортепіанній музиці для дітей ми дійшли наступних висновків:

1. Професійна музична освіта на Закарпатті пройшла складні шляхи розвитку і становлення протягом ХХ століття, основним досягненням чого є діяльність державних професійних музичних закладів, викладацького складу Ужгородського музичного училища ім. Д.Задора. Активна організація музичної освіти у регіоні стала можливою завдяки діяльності високоосвічених музикантів і педагогів, які крім викладацької роботи проводили активну концертну діяльність, пропагували серед населення професійне музичне мистецтво, чим сприяли розвитку професійної музичної освіти Закарпаття.

2. Розвиток композиторської творчості, професійної діяльності на Закарпатті відображає тенденції та орієнтацію на європейські та загальноукраїнські здобутки, що відбувалось із становлення професійності у виконавстві, орієнтацію на традиційні форми музичного виконавства в умовах полікультурного середовища. Підтверджено важливість діяльності музичних навчальних закладів як осередків підготовки кадрів, які забезпечували розвиток як професійної музичної освіти, так і композиторської творчості у другій половині ХХ століття.

3. У фортепіанних творах для дітей З.Лендела, Д. Задора, І.Мартона, Е.Кобулея важливим дидактично-мистецьким чинником є своєрідність осмислення національних народнопісенних традицій на основі романтичних та сучасних методів композиторського письма. Наповнені специфічним, неповторним колоритом дитячі фортепіанні твори яскраво передають різнобарвні інтонації рідного краю, специфічні музичні фрески та картини високогірних Карпат, елементи українського та угорського мелосу. Їх

виховне значення полягає у своєрідному випроміненні ліризму і музичної колористики, любові і захоплення, пізнання творчого мислення, різноманітності прийомів композиторської техніки у розкритті емоційної та художньо-образної сфери кожного твору, сприйняття оригінальності та самобутності кожної особистості.

4. З'ясовано, що проблематика досліджень фортепіанної творчості композиторів Закарпаття зумовлена обмеженою кількістю як друкованих видань, так і власне самих творів, адресованих дітям, хоча в останні десятиріччя вийшли друком ряд збірок, зокрема «Фортепіанні твори композиторів Закарпаття», «Дитячий альбом» В.Теличка, ряд збірок педагогів-піаністів. Серед закарпатських композиторів, помітно виділяється збірка «Дитячий альбом» В.Теличка, тематичне спрямування якого наближається до традиційних збірок та п'єс, адресованих початківцям. Тематика дитячих фортепіанних творів композитора – це змалювання портретів рідних людей, художніх образів улюблених дитячих іграшок, різносторонність трактування народнопісенних інтонацій Закарпаття, а також музичні картини своєрідних переживань «подорожей» різними країнами. Дитячі п'єси для фортепіано В.Теличка створенні із врахуванням можливостей учнів різного рівня, технічно спрямовані на розвиток музичних здібностей дитини, формування умінь ансамблевого музикування, що в цілому збагачує творчу уяву, музичне сприймання, досвід та сприяє розвитку творчих виконавських якостей дитини у процесі навчання гри на фортепіано.

5. Фортепіанні твори для дітей В. Волонтира добре ілюструють специфіку композиторської техніки, конструктивний підхід і тяжіння до ускладнення музичного мислення, використання багатого арсеналу технічних засобів. Основні естетичні засади фортепіанних творів вказують на поєднання багатоплановості підходів в трактуванні художньо-образного змісту творів, використанні тембрально-регістрових та тональних співставлень, дисонуючих звучань, тяжіння до колористичного трактування

гармонії у розвитку музичної драматургії та водночас і використанні простих і доступних форм викладу, які забезпечують технічне опанування різнопланової фактури, що вказує на особливості вихованого, художньо-мистецького спрямування фортепіанних творів А.Волонтира.

6. Проаналізовані твори посібника «Моя співаночка», викладача фортепіано Наталії Шимші, засвідчують цікаві методичні підходи до розвитку і формування навичок гри на фортепіано, опанування технічних прийомів з опорою на твори, що побудовані на регіональній народнопісенній основі, саме комплексу початкових навиків гри на фортепіано, теоретичних і практичних знань, умінь і навичок, які забезпечують подальший освітньо-музичний розвиток кожної особистості.

Дослідження не вичерпує всіх напрямів піднятої проблематики. Воно може мати подальше глибше розкриття творчої діяльності педагогів і композиторів, особливостей ряду інших фортепіанних творів для дітей, які знаходяться у рукописах, виходять друком у сучасних видавництвах, активно використовуються у концертній діяльності, педагогічному процесі музичних навчальних закладів.

МУКАЧІВСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

89600, м. Мукачево, вул. Ужгородська, 26

тел./факс +380-3131-21109

Веб-сайт університету: www.msu.edu.ua

E-mail: info@msu.edu.ua, pr@mail.msu.edu.ua

Веб-сайт Інституційного репозитарію Наукової бібліотеки МДУ: <http://dspace.msu.edu.ua:8080>

Веб-сайт Наукової бібліотеки МДУ: <http://msu.edu.ua/library/>